

JA'HON TAJRIBASIDA CHET TILINI O'QITISHDA TIL O'RGANISH JARAYONINING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Ro'ziboyeva Nazira

Roman-german tillari tarjimashunosligi
kafedrası katta o'qituvchi
e-mail:naziraruziboeva@mail.ru

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet tilini o'qitishda til o'rganish jarayonining psixologik aspektlari tahlil qilinadi. O'quvchilarning motivatsiyasi, o'z-o'zini anglash darajasi, talaffuz va nutq motivatsiyasi, shuningdek, stress va xavotirning til o'rganishga ta'siri ko'rib chiqiladi. Jahon tajribasida bu psixologik omillarning chet tilini o'rganish jarayonidagi ahamiyati va ularni samarali qo'llash usullari tahlil qilinadi. Maqola chet tili o'qituvchilari va tadqiqotchilari uchun qimmatli manba bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: Chet tili, motivatsiya, psixologik aspektlar, til o'rganish, stress, kommunikativ yondashuv.

Аннотация: В данной статье анализируются психологические аспекты процесса изучения иностранного языка. Рассматриваются мотивация учеников, уровень самоосознания, мотивация речи и произношения, а также влияние стресса и тревожности на процесс изучения языка. Описывается, как эти психологические факторы используются в мировом опыте для повышения эффективности процесса обучения. Статья может быть полезна для преподавателей и исследователей в области преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: Иностранный язык, мотивация, психологические аспекты, изучение языка, стресс, коммуникативный подход.

Abstract: This article analyzes the psychological aspects of the process of learning a foreign language. The study focuses on learners' motivation, self-awareness, speech and pronunciation motivation, as well as the impact of stress and anxiety on language learning. It examines the importance of these psychological factors in foreign language education across the world and their effective application. The article is valuable for language teachers and researchers in the field.

Keywords: Foreign language, motivation, psychological aspects, language learning, stress, communicative approach.

Chet tilini o'qitishda til o'rganish jarayoni nafaqat lingvistik va metodik masalalarni o'z ichiga oladi, balki psixologik jihatlar ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilarning tilni o'rganishdagi muvaffaqiyati ularning psixologik holati, motivatsiyasi, o'rganishga tayyorligi va o'z-o'zini anglash darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Dunyo miqyosida chet tilini o'qitishda psixologik aspektlarga e'tibor qaratishning ahamiyati kundan-kun ortib bormoqda. Ushbu maqolada chet tilini

o'qitish jarayonidagi psixologik omillar, ularga ta'sir qiluvchi omillar va jahon tajribasida ularning qanday qo'llanilishi tahlil qilinadi.¹

Til O'rganishning psixologik aspektlari

Til o'rganish jarayoni murakkab va ko'p qirralidir. Bunda faqat lingvistik ko'nikmalarni rivojlantirish emas, balki individning psixologik holati ham muhim rol o'ynaydi. Til o'rganish jarayonini psixologik jihatdan tahlil qilganda, quyidagi asosiy aspektlarga e'tibor qaratish kerak:

1. Motivatsiya

Motivatsiya — til o'rganish jarayonidagi eng muhim psixologik omillardan biridir. O'quvchilarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishlari va istaklari ularning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Motivatsiya ikki turga bo'linadi:

- **Ichki motivatsiya** — bu o'quvchining tilni o'rganishga bo'lgan ichki qiziqishi, tilni o'rganishning o'ziga xos qiziqarli va foydali ekanligini anglash. Masalan, tilni o'rganish shaxsiy rivojlanish yoki madaniy boylikni oshirish uchun qiziqishdan kelib chiqadi.

- **Tashqi motivatsiya** — bu o'quvchining tilni o'rganishga tashqi rag'batlar va mukofotlar ta'sirida qiziqishi. Masalan, tilni o'rganish ish topish yoki ilmiy darajani oshirish maqsadida bo'lishi mumkin.

Jahon tajribasida, motivatsiya yuqori bo'lgan o'quvchilar tilni tez va samarali o'rganishadi. Keyingi yillarda psixologlar, shu jumladan, Gardner va Lambert (1972) o'zlarining mashhur tadqiqotlarida til o'rganishga bo'lgan motivatsiyaning til o'rganish muvaffaqiyatiga ta'sirini isbotladilar. Ular ichki va tashqi motivatsiyaning tahlili orqali til o'rganish jarayonida o'quvchining psixologik holatini tushunishga yordam beradigan ko'plab muhim faktlarni keltirib chiqdilar.

2. Tilingizni o'rganishga tayyorlik va o'z-o'zini anglash

Til o'rganish jarayonida psixologik tayyorgarlikning o'rni ham katta. O'quvchilarning tilni o'rganishga tayyorligi ularning shaxsiy qobiliyatlari va o'z-o'zini anglash darajasiga bog'liqdir. O'quvchilar o'zlarini til o'rganishga qanchalik tayyor his qilishlari, o'rganish jarayonini qanday boshqarishlari va cheklovlarni qanday yengishlari ularning muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi.

Shuningdek, til o'rganish jarayonida o'quvchilarning o'z-o'zini anglash darajasi muhim ahamiyatga ega. O'zini anglash, ya'ni o'quvchining o'z qobiliyatlariga bo'lgan ishonchi, tilni o'rganishdagi muvaffaqiyatni ta'minlaydi. Bunda o'quvchilarning o'ziga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lishlari, shuningdek, o'zlari haqidagi salbiy fikrlarni yengishlari zarur.²

¹ Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House.

² Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.

3. Talaffuz va nutq motivatsiyasi

Psixologik jihatdan, talaffuz va nutq motivatsiyasi ham til o'rganish jarayoniga katta ta'sir qiladi. O'quvchilarning talaffuzni to'g'ri o'rganishga bo'lgan intilishi, nutqdagi noaniqliklarni qabul qilish darajasi ularning tilni o'rganishdagi muvaffaqiyatiga ta'sir qiladi. Nutqdagi xatoliklardan qo'rqish va o'z nutqiga nisbatan yuqori talablar qo'yish o'quvchining tilni o'rganish jarayonida murakkabliklarga duch kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shuning uchun, chet tilini o'qitishda nutqni shakllantirish va talaffuzni takomillashtirish psixologik jihatdan muhimdir. O'quvchilarni xatolardan qo'rqmaslikka undash va nutqning tabiiy oqimini rivojlantirish uchun motivatsiya yaratish zarur.

4. Emotsional holat va stress

Chet tilini o'rganish jarayonida o'quvchilarning emotsional holati ham ularga ta'sir qiluvchi muhim psixologik omildir. Tilni o'rganishda yuzaga keladigan stress, xavotir va qo'rquv o'quvchilarning o'rganish samaradorligini pasaytirishi mumkin. O'quvchilar stress va xavotirni yengish uchun psixologik yordamga muhtoj bo'lishi mumkin, shuningdek, bu holatlarni yengish uchun o'quv jarayonida qulay va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish zarur.

Bundan tashqari, stress va xavotirni yengish uchun o'quvchilarga o'z hissiyotlarini boshqarish, ijobiy fikrlar bilan o'zini rag'batlantirish va xatolardan o'rganish imkoniyatlari taqdim etilishi kerak.³

Jahon tajribasida psixologik aspektlarni qo'llash

Chet tilini o'qitishning psixologik aspektlari jahonning turli mamlakatlarida o'qitish metodologiyasida hamda psixologik yondashuvlarda qo'llaniladi. Masalan, AQShda va Evropada kommunikativ metodlarni o'rganish jarayonida psixologik omillarga katta e'tibor qaratiladi. O'quvchilarni motivatsiyalash, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va emotsional holatni boshqarish uchun maxsus treninglar o'tkaziladi.

Yaponiyada til o'rganishga bo'lgan psixologik tayyorgarlikning o'rni katta. Yapon tilini o'rganishga bo'lgan motivatsiya ko'pincha ichki, madaniy va shaxsiy ehtiyojlar asosida shakllanadi. O'quvchilarni tilni o'rganishga rag'batlantirish uchun turli o'yinlar va vazifalar tashkil qilinadi, bu esa o'quvchilarning stressni kamaytirishga yordam beradi.

Shuningdek, Skandinaviyadagi mamlakatlarda, masalan, Shvetsiyada, chet tilini o'qitishda psixologik yondashuv o'qituvchilar tomonidan talabalarni yuqori motivatsiya bilan ta'minlashga qaratilgan. Bu yondashuvda o'quvchilar o'z qobiliyatlarini yaxshi his qilishlari uchun ijobiy psixologik muhit yaratiladi.

³ Dörnyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.

Xulosa

Chet tilini o'qitishda til o'rganish jarayonining psixologik aspektlari o'quvchilarning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Motivatsiya, tayyorgarlik, nutqni rivojlantirish va emotsional holat o'quvchilarning tilni o'rganishdagi muvaffaqiyatlarini shakllantiradi. Jahon tajribasida psixologik yondashuvlar til o'rganish jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek o'quvchilarni motivatsiyalash, o'ziga bo'lgan ishonchni oshirish va emotsional holatni boshqarish uchun maxsus treninglar o'tkazilishi maqsadga muvofiq bo'lib o'quvchilarning psixologik holatini va ehtiyojlarini hisobga olish, shuningdek, psixologik qo'llab-quvvatlash chet tilini o'qitishda muvaffaqiyatni ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Rowley, MA: Newbury House.
2. Schumann, J. H. (1978). *The Pidginization Process: A Model for Second Language Acquisition*. Rowley, MA: Newbury House.
3. Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon Press.
4. Dörnyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Ellis, R. (1997). *Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
6. Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House.
7. Kamala Salixovna Kodirova (2021) "PHONETIC INTERFERENCE – AS A RESULT OF THE INTERACTION OF LANGUAGES", Current Research Journal of Philological Sciences, 2(10), pp. 63–66. doi: 10.37547/philological-crjps-02-10-13.